

Foto: Holger Uwe Schmitt

Hellig Olav och Katolska kyrkan i Norge

Den enande. Olof den helige, Norges skyddshelgon och evige konung, ligger begravd i Nidarosdomen i Trondheim. Helgonets betydelse för att ena norrmän med olika bakgrund är svår att överskatta, vilket också Katolska kyrkan i landet har glädje av.

För att få en bakgrund till Sankt Olavs betydelse under medeltiden rekommenderas Sigrid Undsets triologi *Kristin Lavransdotter*. Sigrid Undset spelade själv en stor roll 1930, vid 900-års jubileet av Sankt Olavs död/himmelska födelsedag den 29 juli 1030. Med tanke på det då ganska katolikfientliga samhället är det fantastiskt att man ändå genomförde processioner och andra program i Stiklestad, där även en katolskt kapell stod klart samma år. Den lutherska kyrkan med större resurser ordnade ett storslaget firande.

Redan i mitten av 1860-talet hade unionsdrottningen över Norge och Sverige, Josephina, lyckats få en relik av Sankt Olav till den katolska domkyrkan i Oslo, där den ännu finns, "Helligdomsarmen". Eftersom hon själv var katolik förstod hon säkert att detta var viktigt för den ännu ganska svaga katolska kyrkan i Norge. Kungen av Danmark kontaktades med en värdjan om att få den relik som fanns i en medeltida

relikgömma på Kungliga Museet i Köpenhamn. "Helligdomsarmen" finns alltså nu i St. Olavs katolska domkyrka i Oslo, och bitar av den i St. Olavs katolska domkyrka i Trondheim och i andra kyrkor runt världen, bland annat i S:t Olofs katolska kyrka i Sundsvall.

I kampen för frigörelsen från Sverige i slutet av 1800-talet betydde S:t Olav som symbol en hel del för norrmännen, inte minst för katolikerna. Han blev en del av den norska identiteten. Genom att lyfta fram S:t Olav visade katolikerna att Katolska kyrkan inte var en främmande kyrka, att medeltiden inte var den mörka tid som den framställts som. Liksom i Sverige har man också i Norge lyft fram att landets befolkning under cirka 500 år var katoliker och att reformationen till stor del infördes med vapenmakt i Norge av den danske kungen 1536.

Fyra händelser blev speciellt viktiga för den återvändande Katolska kyrkan: dissenterlagen ▶

Foto: Jan Erik Kofoed

1845, med religionsfrihet som tillät katoliker att bo i landet (Sverige fick motsvarande lag först 1873), unionsupplösningen mellan Norge och Sverige 1905, jesuitdebatten i Stortinget 1925 och firandet av Stiklestadsjubileet 1930.

Hätsk debatt styrd av fördomar

Vid unionsupplösningen visade katolikerna i Norge att de var lika goda normän som lutheranerna. Man uppmanade att rösta för unionsupplösningen och fick en del pluspoäng för detta. Värre blev det i debatten i Stortinget då frågan om jesuitorden skulle tillåtas i Norge diskuterades. Enligt norsk grundlag 1897 var jesuiter förbjudna att vistas och verka i Norge, detta trots dissenterlagen. Det blev en hätsk debatt där fördomar och katolikskräck ställdes mot religionsfrihet och tolerans. Förbudet upphävdes inte förrän 1956.

Stiklestadsjubileet 1930 betydde säkert mycket för de katolska normännen och gav också signaler utåt att man hörde till och inte var främling i sitt eget land. Redan 1875 hade

man köpt in en tomt för att bygga ett kapell, 1885 ordnades den första katolska vallfärden dit. Även den protestantiska kyrkan ordnade sitt första firande i slutet av 1880-talet. För katolikerna var det helgonet och hans kristnande av Norge som var viktigast, men även det nationella firandet av landets skyddshelgon. 1930 deltog närmare 600 katoliker vid jubileet i Stiklestad, att jämföra med det mer allmänna firandet som drog omkring 20 000 personer till Stiklestad. Katolikerna förbjöds dock att använda högtalare. Ingen katolsk agitation fick förekomma! Statskyrkan ville vara ensam historisk traditionsbärare – vissa likheter kan märkas även i Sverige idag. Å andra sidan framhöll en av de katolska prästerna att det egentligen bara var katoliker som på rätt sätt kunde fira S:t Olav, i egenskap av hans trosfränder.

Kapades av nazister

Under den tyska ockupationen blev S:t Olav symbol för både Nasjonal Samling och motståndsrörelsen. Detta är ett sår som smärtar än i

Dåtid och nutid. En av cistercienssystrarna från Tautra Mariakloster, syster Hanne-Maria Berentzen OCSO, berättar:

– Jag växte upp med en medeltidskyrka som min församlingskyrka. Utanför stod en runsten med inskriften: ”Eivind, kung Olavs gudson, byggde denna kyrka på sin släktgård”. Så från min allra tidigaste lutherska barndom har Hellig Olav och Olsok haft en viktig roll i mitt medvetande och i mitt liv. Som student var jag under flera år som-marguide i Nidarosdomen. Då fördjupades kontakten med Hellig Olav både i nutid och genom historien och gav en evig tacksamhet över hur Gud under tusen år har använt honom för att peka på Kristus, för vårt folk och för människor överallt.

– Det är en stor glädje att uppleva hur mina med-systrar på Tautra, som kommer från sju olika länder, också upptäcker Hellig Olavs ständiga omsorg om sitt folk och hur de blir förtjusta i vårt skyddshelgon. För oss katoliker i Norge är det också en stor glädje att vi får fira mässan i Nidarosdomen vid Olsok, denna mäktiga katedral som rests över Hellig Olavs grav.

dag. De norska nazisterna försökte ”kapa” honom som en förebild för de starka nordborna, ”arierna”, men Olav återtogs snabbt och är nu viktig för så gott som alla norrmän (även om de frikyrkliga är nogga med att förklara att man inte vill ägna sig åt någon helgondyrkan).

Det är svårt att jämföra hans betydelse i Norge med något svenskt helgons. Sverige har inte samma erfarenhet som Norge av frihetskamp. Först var Norge en del av Danmark, sedan Sverige, och under Andra Världskriget var man ockuperat av Tyskland. Nog anar man en fläkt av detta under den högtidliga mässan i Nidarosdomen, när man sjunger *Gud signe vår komung god*, och Grieg-psalmen *Da Olav konge bøyde hodet ... Vi holder Olsok, norske mann, med livshåp for vårt elskte land*. Det är som ett nationaldagsfirande utan att vara exkluderande. Merparten av katolikerna är inte infödda norrmän, både hudfärg och språk visar att kyrkan i Norge är lika internationell som i Sverige. Katolska kyrkan kan aldrig vara en nationalkyrka, den är gränslös.

Folk från hela världen

Och så alla dessa präster och ordensfolk av olika slag som kommer in tillsammans med biskoparna i den långa processionen vid mässans början. Man ser Birgittasystrarna från Tiller, cistercienssystrarna från ön Tautra, cisterciensbröder från Munkeby och många andra. 24 olika ordnar är verksamma i Norge. Många katoliker från olika delar av Norge och även från andra länder har rest eller vandrat hit för att delta i mässan. Det är en storslagen upplevelse, doften av rökelse som stiger upp i de

höga valven, sången från kören och hela församlingen – en försmak av himmelen! Idag är vi alla norrmän som firar att en av oss blev helgon, står inför Gud och ber för oss! *Bed för oss Hellig Olav, Norges evige Konge!*

Energi och organisationsförmåga

Man kan inte låta bli att beundra energin och organisationsförmågan hos de norska katolikerna. Norge är indelat i tre katolska stift, det minsta stiftet Tromsø i norr, Trondheim i mitten och Oslo i syd. Antalet församlingar är 35. Drygt 150 000 katoliker utgör cirka tre procent av befolkningen.

Jämfört med Sverige verkar det som om församlingarna är mer utspridda, decentraliserade. Tromsø stiftsekonom, Ulrik Sverdrup-Thygeson, har berättat för mig om förhållandena i stiftet. Som norrlänning kan man inte låta bli att jämföra sig med Tromsø stift med cirka 6 500 katoliker, sju församlingar och elva präster. Det finns ett manligt och ett kvinnligt cisterciens kloster, flera präster som tillhör ”Den Heliga Familjen” och några är sekularpräster.

Prästernas resor kan till en del ske med båt eller flyg. I Finnmark längst i norr kan man under vintern aldrig vara säker på att vägarna är körbara. I det öppna landskapet driver de snabbt igen.

Kanske borde Katolska kyrkan i Sverige också satsa mer på ”decentralisering” i fler församlingar, vilket i sin tur kräver fler präster. Hur kan annars kyrkan överleva och växa?

Fotnot

Kristin Lavransdotter av Sigrid Undset recenseras på sidan 51.

Elisabeth Andersson

SANKT OLOF – HELLIG OLAV

Olav Haraldsson, född cirka 995, död 29 juli 1030 i Stiklestad, var viking med kungligt påbrå. Han var med och rev London Bridge (visan *London bridge is falling down* anspelar eventuellt på denna händelse). I Normandie underkändes han om kristen tro av hertigens bror, ärkebiskop Robert, och döptes i Rouen 1014.

När han blev norsk kung försökte han kristna Norge och införde lagar byggda på kristna värderingar. Det blev inte populärt bland de mäktiga och maktkampen ledde till att Olav måste fly till Novogorod, till furst Jaruslav och Olavs tidigare trolovade, Ingegärd, den svenske kungens, Olof Skötkonungs, dotter,

som nu var hans svägerska eftersom Olav gift sig med hennes halvsyster Astrid.

Efter uppenbarelser återvände han för att kämpa om kronan och kristna Norge. Vid slaget i Stiklestad stupade han. Han förlorade slaget om Norge, men vann helgonkronan.

Många mirakel skedde. Ett år efter hans död befanns Olavs kropp vara oförstörd och han helgonförklarades enligt den tidens ordning av den lokale biskopen. Pilgrimer kom från hela Norden, länderna runt Östersjön, samt England, där den första Olavskyrkan byggdes. Ända nere i Födelsekyrkan i Betlehem målades hans bild på en av pelarna

omkring år 1100.

Olav blev Nordens första egna helgon. Han blev skyddshelgon för bönder, sjöfarare och handelsmän och ”Norges evige Kongung”, vilket innebär att de norska kungarna är vasaller, underlydande. I Sverige fanns under medeltiden omkring 77 kyrkor eller kloster vigda till Sankt Olof.

Efter reformationen i de nordiska länderna förbjöds alla pilgrimsfärder och helgonens betydelse tonades ner.

1957 invigdes S:t Olofs katolska kyrka i Sundsvall och en relik av Sankt Olof lades i altaret.

Olsok – Sankt Olofsfesten

Vad betyder Olav den hellige för norska katoliker idag? Jag frågar några personer som jag mött under åren då vi deltagit i Olavsfirandet i Trondheim, eller Olsok som norrmännen kallar det.

Unn Madsø är ledare för Katolska kyrkans nationella Olsokkommission och kanslist i Trondheims katolska stift. Hon är alltså väl insatt i planeringen av festligheterna runt 29 juli.

– Olsokkommissionens mandat är att arrangera firandet både i Trondheim och i Stiklestad och att generellt stödja Olavsfromheten i Norge. Varje år publiceras programmet i god tid, översätts till många olika språk och görs tillgängligt både på web och på de stora besöksmålen i Trondheim. Det är ett stort arrangemang med program under flera dagar.

– Ofta ingår dagsturer till de båda cisterciensklostren på Tautra och Munkeby och alltid till Stiklestad med procession till den medeltida kyrkan, där pontifikalmässa firas. Därefter går processjonen till det katolska Olavskapellet, där Olavsinvokationen sjungs: *Be for oss hellig Olav, Norges evige konge. Du som kristnet folk og land, Kristi tjener Kong Olav, Be for oss Hellig Olav, Norges evige konge.*

– Pontifikalmässan i Nidarosdomen den 29 juli är den stora höjdpunkten!

Hur började ditt engagemang?

– Redan som barn hade jag en stark upplevelse av Nidarosdomens helighet, där Olav den hellige är gravlagd. Jag blev både konfirmerad och gifte mig där, berättar Unn.

– Jag blev engagerad i firandet när jag gick i undervisning hos pater Olav Müller i slutet av 1970-talet. Hos honom lärde jag känna Hellig Olav på ett nytt sätt. Han hade själv en nära relation till Hellig Olav och förmedlade Kyrkans tro på ett fantastiskt sätt. Året jag gick i undervisning hos honom är det finaste året i mitt liv!

Vördnaden har ökat

Vilken betydelse har S:t Olof för katoliker och övriga norrmän idag?

– Vördnaden för honom har ökat betydligt de senaste åren, men det är inte bara vi kato-

liker som firar. Den norska lutherska kyrkan har i ökande grad gjort Olavsfirandet till en del av kyrkans program genom Olavsfestdagarna, som är en musik- och kyrkokulturfestival. De vill inte ära honom som helgon, men de tar fint emot de många pilgrimer som kommer till Nidaros. Och pilgrimer från hela Europa kommer hit och de blir hela tiden fler.

Hon fortsätter:

– Det är lite förunderligt, sett ur katolsk synpunkt, att Hellig Olav är så populär! Den norska lutherska kyrkan har under århundraden svartmålat Katolska kyrkans verksamhet under medeltiden och speciellt Hellig Olav och den katolska kyrkans firande av honom som helgon. Nu ser de att han inspirerar både unga och gamla – och hjälper folk till tro också idag! Vi ser Guds oförtröttliga och målmedvetna arbete i allt detta spännande som sker här i Mitt-Norge.

Hur ser du själv på S:t Olof?

– Han är min stora förebedjare och hjälpare. Olav Haraldsson blev uppfostrad till att bli en brutal viking, men Gud kallade honom istället till den stora uppgiften att kristna de hårdbarade nordmännen. Hellig Olav är min förebild genom att han svarade ”Ja” då Gud kallade honom att resa tillbaka till Norge och kristna folket. Han vigde sitt liv till uppgiften, och det var genom hans martyrdöd som uppdraget fullbordades.

– När Gud valde att kalla Olav till tjänst för kyrkan vågar jag tro att Gud vill och kan använda också mig. Det finns hopp för alla! Ett år hade vi ett föredrag som vi kallade ”Olav den Hellige, ett syndigt helgon som passar för mig!”

Vilka tankar har du om det kommande 1000-jubileet av S:t Olof?

– Om jag lever 2030 (83 år gammal) vill jag väldigt gärna delta i firandet, det blir säkert fantastiskt!

– Snart är vår nya St. Olavs katolska domkyrka färdig i Trondheim. Invigningen sker den 19 november 2016. Det blir en storslagen och vacker katedral, med bättre plats för de många som vill delta i det katolska firandet av Hellig

Väl insatt. Unn Madsø leder Katolska kyrkans kommission för firandet av S:t Olof i Norge.

–Vördnaden för Hellig Olav har ökat betydligt de senaste åren, berättar hon.

Olav, och uppleva de många fina musik- och kulturprogrammen under Olavsfestdagene.

Djupt älskat helgon

Jag får också tillfälle att fråga broder Arnaud från Munkeby kloster om hans tankar om Sankt Olof. Han är en av de yngre cisterciensbröderna i Munkeby, ett kloster som startades direkt från Citeaux 2009, nära den plats där det medeltida klostret låg söder om Stiklestad.

Broder Arnaud säger att han märker att Hellig Olav är djupt älskad av de kristna i Norge. Han har också en speciell förmåga att förena och samla människor. I Stiklestad, där Olav blev martyrdöd, har nu både den katolska, den lutherska och den ortodoxa kyrkan fått sina egna bönerum.

– Det säger något om Hellig Olavs roll för kyrkans enhet, påpekar broder Arnaud.

Vad betyder S:t Olof för dig personligen?

– Det är tre aspekter i Hellig Olavs liv som jag tycker är viktiga: omvändelse, kamp och offer. Vikingen Olav blev inte helgon över en natt. Han måste hela tiden omvända sig och detta gäller också i klosterlivet. Han måste kämpa för att leva enligt Evangeliet och omsätta de kristna värdena i sitt liv. Detta förde honom till att ge sitt liv och bli som vetekornet. För mig är han ett lysande exempel. Jag ber honom speciellt om trons framtid här i Norden och för klosterreableringen på Munkeby.

Vad tror du om S:t Olofs och ert klostrets roll de kommande åren?

– År 2014 firades tusenårsjubileet av Olavs dop i Rouen i Frankrike. Inför detta tillfälle översatte jag en liten biografi om Olav till franska. Då lärde jag mig mer om Hellig Olav. Inför jubileet 2030 får jag tillfälle att växa i vänskap till honom, säger broder Arnaud och fortsätter:

– Klostret jag bor i, tillsammans med tre andra cisterciensmunkar, ligger vid pilgrimsleden mellan Stiklestad och Nidaros. Alla som kommer dit och vill be med oss är hjärtligt välkomna. Nu i höst startar vi byggnationen av ett ysteri för osttillverkningen och lokaler för gäster. I ett senare steg vill vi bygga själva klostret och kyrkan.

Sankt Olofskyrkor i Sverige

I samband med pontifikalmässan träffar jag också pater Olav Müller, som betytt så mycket för återupptäckten av Sankt Olof och som genom hela sitt liv har haft en speciell kärlek till sitt skyddshelgon.

– Glöm inte, säger pater Olav, att under medeltiden fanns i Sverige fler Sankt Olofskyrkor än i Norge!

Ser ett älskat helgon.

Broder Arnaud från Munkeby kloster fascinerar av S:t Olofs förmåga att förena människor från olika kyrkor.

Pilgrimer från när och fjärran. Svenskan Cathrine Roncale förestår Nidaros Pilgrimsgård. Tillsammans med bland annat artikelförfattaren lobbade hon för att göra Olavsvägarna i Skandinavien till europeisk kulturväg. År 2010 gick visionen i uppfyllelse.

Till slut besöker vi som alltid Nidaros Pilgrimsgård, vackert belägen vid Nidälvens strand. Det perfekta stället för en pilgrim som kommit fram till målet och vill få vila och prata med andra om sina upplevelser.

Cathrine Roncale är föreståndare på gården. Hon kommer från Sverige och är gift med en man från Italien. Här på Pilgrimsgården planerar hon gårdens verksamhet. Tillsammans arbetade vi med att få Institutet för Europeiska kulturvägarna att godkänna Olavsvägarna i Norge, Sverige och Danmark – vilket också lyckades 2010! *Route of Saint Olav Ways* är nu europeisk kulturväg, som *El Camino* blev redan 1986.

Här på Pilgrimsgården samlas pilgrimer från många olika länder. De vilar, diskuterar, firar tillsammans – vi kom fram till Nidaros, till Hellig Olav! I minnet dröjer vi kvar vid mässan och invokationen ljuder ännu i våra öron och våra hjärtan: *Bed för oss, Hellig Olav, Norges evige Konge!*

Elisabeth Andersson